

Waardevol Tiel

WERKGROEP VOOR CULTUURHISTORIE EN LEEFOMGEVING
UITGAVE DECEMBER 2020 NO. 11

WAARDEVOL TIEL

voortzetting van:
Milieuwerkgroep Tiel

www.waardevoltiel.nl

Voorzitter:
Arnoud Reijnen

Secretaris:
Nancy Hageman
Simon Vestdijkstraat 19
4003 DX Tiel
[miss_nancyhageman@
hotmail.com](mailto:miss_nancyhageman@hotmail.com)
0655121210

Penningmeester:
Ronald van Lith
Meidoornstraat 12
4001 ZE Tiel
rhvanlith@gmail.com
contributies/donaties
ING betaalrekening:
NL17INGB0003386081
t.n.v.

“WAARDEVOL TIEL”
werkgr cultuurhistorie/leef-
omg. te Tiel
BIC : INGBNL2A

Info en contact:
waardevoltiel@gmail.com

Beste mensen,

Tiel heeft een imagoprobleem, wat sterk tot uiting komt in het aloud gezegde: Tiel is niet viel. Of dat met het bewonersgehalte te maken had, of duidde op het inderdaad nogal geringe grondoppervlak van de oorspronkelijke stad, is niet helemaal zeker. Maar nadat Tiel het veel

omvangrijkere Zandwijk annexeerde en die naam inmiddels ook zorgvuldig heeft weggemoffeld, gaat die laatste mogelijkheid niet meer op. Och en onze mentaliteit is sinds de volle middeleeuwen toch ook een stuk verbeterd; loslopende varkens en het hen toegeworpen afval tref je in ieder geval niet meer aan in de binnenstad.

Maar niettemin is er de vraag naar het imago van onze stad. Is Tiel een Fruitstad? Sinds sluiting van de beide veilingen, de sukadefabriek van Udo, de jamfabriek van De Betuwe en vooral het verdwijnen van de talrijke om de stad gelegen boomgaarden t.g.v. woonwijken en industrieterreinen, lijkt dat een achterhaald beeld. Goed, we hebben natuurlijk het fruitcorso en Appelpop, wat de stad een geweldige bekendheid geeft in Nederland, en misschien zelfs tot over de grens. Maar is dat nu reden om Tiel een fruitstad te noemen? Misschien kenmerkt het Tiel meer als evenementenstad.

Tinstad dan? Men heeft het in de jaren 70 geprobeerd, maar direct daarna stortte de tinmarkt in, gingen de Metawa, de Jeka en de Rio failliet en sloot Daalderop de tinafdeling. Distributiestad misschien? Jawel, er staan nogal wat distributiepakhuisen op onze industrieterreinen, maar of dat nu iets is om Tiel mee te promoten is de vraag. De verdozing van Nederland valt niet zo goed bij het grote publiek.

Past onze stad dan wellicht de titel Hanzestad? Zeker, daar kan Tiel zich inderdaad wel enigszins op beroemen. Maar Tiel als handelsstad had in de hoogtijdagen van de Hanze al zoveel aan belang ingeboet, dat het samen met Zaltbommel op de Hanzedagen in Lübeck werd vertegenwoordigd door Nijmegen. Bovendien is er niet veel tot niets in Tiel dat herinnert aan een Hanzestad. Een poging in de jaren zeventig om Tiel als Hanzestad te promoten wilde daardoor ook niet lukken. Niettemin vond men enkele jaren terug dat Tiel zich toch bij de Hanzedagen moest presenteren. Men redeneerde dat er altijd wel toeristen uit buiten en binnenland nieuwsgierig waren naar een Hanzestad. De ervaring zou geleerd hebben dat er toch jaarlijks een paar duizend toeristen om die reden Tiel bezochten. Zouden dat er tweeduizend zijn, die per persoon honderd euro besteden in de stad, dan was dat toch een leuk extra-tje voor de Tielse middenstand. Ja, doen dan maar, zou je zeggen. Maar is er dan nog wel iets uit die tijd in Tiel te zien? Men zal vergeefs zoeken naar Hanzepakhuisen en patriciërswohnungen, misschien op het Gotisch huis na, op de hoek van de Weerstraat met de Kleibergsestraat.

Maar er is wel iets dat Tiel uniek maakt in Nederland. Namelijk haar plaats al oudste Germaanse stad.

Er zijn wel drie oudere steden in Nederland, te weten Nijmegen, Maastricht en Utrecht, maar dat zijn steden die door de Romeinen zijn gevestigd, begonnen als legerplaatsen van Romeinse legioenen. De eerste en belangrijkste Germaanse stad was het op een kruispunt van waterwegen gelegen Dorestad. Deze Frankische stad bereikte in de zevende eeuw haar hoogtepunt, maar ging echter ten onder aan betwisting tussen de Friezen en de Franken, verzanding en verlegging van de Rijn, en overvallen door de Vikings. Reden voor de Lotharingse koning Zwentibold om rond het jaar 850 de koninklijke tol van Dorestad te verplaatsen naar het eveneens op een viersprong van waterwegen gelegen Tiel. Dat betekende de doodsteek van Dorestad en de opkomst van Tiel. Werd Tiel daarmee ook de langst bestaande Germaanse stad van Nederland? Er is veel voor te zeggen, ofschoon er voor die status concurrentie is van Deventer, Zutphen en Middelburg, die net als Tiel in de loop van de negende eeuw voor het eerst in de oude geschriften genoemd worden. Maar zou Zwentibold zijn belangrijke bron van inkomsten naar Tiel hebben verplaatst als daar niets was te beleven? Ongetwijfeld had Tiel als handels en overslagplaats al een zekere ontwikkeling doorgemaakt, waarvan de kiem wellicht al in de Romeinse tijd werd gelegd. Uit die tijd is Romeins bouwmateriaal gevonden bij opgravingen aan de Achterweg en lag het gebied van de huidige binnenstad tussen een aan de Romeinen gelieerde Bataafse nederzetting op Passewaay en een geromaniseerde agrarische gemeenschap op Medel. Over de oeverwal van de Dode Linge liep, aldus de eerste Tielse geschiedkundige, Mr. Rink, de Romeinse weg die vanaf Nijmegen richting Utrecht voerde en een waarschijnlijk continue veerverbinding kende bij Zandwijk. Daar zou, eveneens volgens Rink, terzijde van de weg een tempel hebben gestaan op de plaats

waar later de Sint Vincentiuskerk werd gebouwd. Het gebied rond Tiel was voor de maatstaven van die tijd kennelijk redelijk bevolkt en zal ongetwijfeld ook de nodige handel hebben bedreven over de verschillende waterwegen, die in het gebied van Tiel een knooppunt vormden.

Hoewel de gehele Betuwe na het vertrek van de Romeinen nogal ontvolkt raakte, werden de vruchtbare oeverwallen in de Betuwe van lieverlede weer bevolkt met Germaanse nieuwkomers. Die hadden, in tegenstelling tot de Romeinen, geen verstand van wegeaanleg. Waterwegen werden daardoor des te belangrijker. Tiel zal zich dus snel na die herbevolking tot handelsplaats ontwikkeld hebben. De handel is dus waarschijnlijk niet door het optreden van Zwentibold op gang gekomen, maar Zwentibold heeft ongetwijfeld de opkomende handel van Tiel naast de afnemende handel van Dorestad gelegd en zijn conclusie getrokken. Reden om het ontstaan van Tiel, als Frankische nederzetting, te dateren in een periode voorafgaand aan de vestiging van de koninklijke tol. Wat Tiel de kandidaat bij uitstek maakt voor de titel Oudste Germaanse stad van Nederland.

Zou dat niet het echte imago van Tiel zijn?

Bovendien is er ook nog wel wat over uit die vroegste periode van Tiel. De loop van de ooit machtige rivier de Dode Linge bijvoorbeeld. Maar ook de sint Maartenskerk, hoewel deze sindsdien heel wat keren verbouwd, uitgebreid en daarna ook weer wat verkleind is. En onder het groen van het Kalverbos moeten nog de fundamenten van de sint Walburgiskerk verscholen liggen en mogelijk ook de fundamenten van de stadsmuur. Wat kan er tegen zijn die fundamenten vrij te graven en in een restauratieplan weer tot het oorspronkelijk maaiveld op te metselen?

Elders worden de ooit t.b.v. toenemend autoverkeer gedempte beken en grachten weer enthousiast teruggebracht in het stadsbeeld, dus waarom doen wij ook niet zoiets? Bekijk de Waterpoort eens! Geheel en al door de Duitse Wehrmacht opgeblazen, is hij na veel vijven en zessen weer herbouwd. Omdat er na de Duitse actie niets meer van over was, op de fundamenten na, vonden sommige mensen het herbouwplan verfoeilijke retrobouw. Maar waar eindigt restauratie en begint het retro te worden? Het is maar hoe je het bekijkt. In ieder geval klaagt er tegenwoordig niemand meer over en is het de teruggekeerde parel in de stadswal.

Rond het thema Oudste Germaanse Stad vallen er uiteraard ook nog allerlei evenementen te organiseren. De Vikings zouden Tiel weer eens aan kunnen doen. En wat te denken van een soort van blijde inkomst van de echtgenote van keizer Otto II, de Byzantijnse prinses Theofano, die Tiel in het jaar 987 al eens met een bezoek verveerde? Dat zou trouwens ook weer goed passen bij Tiel als evenementenstad.

Dus, ja, Tiel is wel veel geweest en heeft dan ook een rijke historie, maar wat de stad nog altijd en onverminderd is, is de oudste Germaanse stad van Nederland.

Zouden we dat imago niet eens flink op moeten poetsen?

Wat vinden onze leden van het imago van Tiel? De volgende vragen leg ik u voor.

Wat is Tiel? Fruitstad, Hanzestad, evenementenstad of oudste Germaanse stad van Nederland, of dat alles bij elkaar? En zou de gemeente Tiel haar oudste fundamenten op moeten graven en tot het maaiveld restaureren? Laat het eens middels een mail aan mij weten in twee tot tien zinnen, of, als er plaats voor is, met een A4 tje. Dan publiceren we die meningen in het Januarinumner van dit blad.

Ton

Natuur in het Dorp.

Onder de titel ‘Natuur in het Dorp’ organiseerde de Dorpsraad van Kapel-Avezaath in oktober 2019 een bijeenkomst met als doel het dorp groener en bloemiger te maken. Gastspreker daarbij was de bekende Tielse tuin- en landschapsarchitect Michel Lafaille, ooit lid van onze werkgroep, die op zijn welbespraakte en enthousiasmerende wijze voorbeelden schetste waarmee een stukje natuur en natuurbeleving in en om het dorp mogelijk kon worden gemaakt. Volgens hem ging het vooral om de beleving van de natuur, van een groene en bloemrijke omgeving, die insecten, vogels en andere dieren levensmogelijkheid geeft, om die volheid. Want dat is waar je als mens bewust en onbewust van geniet. Vervolgens schetste hij een aantal mogelijkheden, waarbij De Eng, dat oeroude straatje op een oeverwal van de Linge, bijzondere aandacht kreeg. Wat kon je daar doen met wegbermen, aanliggende tuinen en oprijlanen? Voor de smalle bermen voorzag hij knotessen, die niet heel groot worden en dicht bijeen kunnen staan. En van het regelmatig knotten van zulke bomen moest geen opgave gemaakt worden, maar een dorpsfeest. Rond het bestaande bankje in een bocht van De Eng, dat uitziet over de weilanden van de Lingeuiterwaard en een geliefd zitje is voor recreanten, zag hij mogelijkheid om een tuintje te maken. Een zitje in het groen. En wat viel er wel met zijn allen te bereiken bij het inrichten van de voortuinen? Niet allemaal hetzelfde gaan doen, maar variëren, was zijn advies. Een bloementuin aan de wegwand nodigt uit. De passant voelt zich welkom in de straat. En een reeks van verschillende bloementuinen versterkt dat gevoel. Deze bijeenkomst was ruim een jaar geleden, maar anderhalf plantseizoen later is er van de aanbevelingen van Lafaille nog niet veel zichtbaar, op misschien wat particuliere tuinen na. Wat kan de reden zijn? Is het wijkbudget ontoereikend? Vindt de dorpsraad het een al te grote opgave? Of speelt Corona ook hier de rol van spelbreker? In ieder geval zou het jammer zijn als de vergroeningsplannen, die de dorpsraad zo enthousiast leek op te gaan pakken, achter de kast zijn gevallen.

Ton

De vergadering van 12 december vindt ivm corona uiteraard geen doorgang.